

ks. Dawid Galanciak

Lubawa

ORCID: 0000-0002-0113-2756; e-mail: dawidgal@op.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.19.016.10645>

JUBILEUSZ 50-LECIA KORONACJI FIGURY MATKI BOŻEJ LIPSKIEJ W LUBAWIE

THE 50TH JUBILEE CELEBRATION OF THE CORONATION
OF VIRGIN MARY'S FIGURE FROM LIPY, NEAR LUBAWA

Abstrakt

Przypadająca w tym roku pięćdziesiąta rocznica koronacji figury Matki Bożkiej Lipskiej czczonej na lubawskiej ziemi od XIII wieku skłania do spojrzenia na jej kult. Artykuł opisuje historię kultu Lipskiej Pani poczynając od jego pojawienia się aż do dnia dzisiejszego, przebieg uroczystości odpustowych i koronacyjnych w 1969 roku oraz związane z nią trudności. Zawiera także strukturę pielgrzymów lipskiego sanktuarium, opis figury Matki Bożej Lipskiej oraz patronat z nią związany. Jubileusz koronacji dokonanej przez kardynała Stefana Wyszyńskiego wyraża aktualność wielowiekowego kultu Matki Bożej z Lip.

Słowa kluczowe: Matka Boska Lipska, Lipy, Lubawa, kardynał Stefan Wyszyński, kult maryjny, ziemia lubawska

Abstract

This year's 50th anniversary of the Coronation of Virgin Mary's figure from Lipy, which has been worshipped on the Land of Lubawa since the 13th century, persuades us to think about its cult. The article describes the history of Virgin Mary's from Lipy cult – from its beginning until now, the course of the indulgence and crowning celebrations in 1969 as well as the difficulties connected with it. It also includes the structure of pilgrims from the Sanctuary in Lipy, the description of the Virgin Mary's from Lipy figure and its patronage. The jubilee of the celebration of the Coronation performed by Cardinal Stefan Wyszyński shows that the old cult of Virgin Mary from Lipy, near Lubawa is still popular.

Keywords: Virgin Mary from Lipy, Lipy, Lubawa, Cardinal Stefan Wyszyński, the Marian cult, the Land of Lubawa

Wstęp

Lubawa jest miastem o bardzo bogatej historii, położonym w województwie warmińsko-mazurskim, na krańcu diecezji toruńskiej, w którego dzieje wpisuje się kult Matki Boskiej Lipskiej. Omówienie tego kultu wydaje się ważnym tym bardziej, że wielu wiernych myli Madonnę z Dzieciątkiem, której figurę znaleziono w Lipach koło Lubawy, z wizerunkiem Maryi czczonym w Świętej Lipce. Przypadająca w tym roku pięćdziesiąta rocznica koronacji figury Lipskiej Pani przez kardynała Stefana Wyszyńskiego jest doskonałą okazją do przypomnienia historii tej skromnej, choć pięknej figury, a zarazem podkreślenia nieustającego jej kultu na lubawskiej ziemi. Sam podniosły obrzęd koronacji jest „mistycznym echem i powtórzeniem w czasie i przestrzeni tego aktu, którego sam Syn Boży dokonał w niebie, przyjmując swoją Matkę do wiecznych radości Niebiańskiego Jeruzalem i przyozdabiając Jej skroń koroną tak wielkiej chwały, która przekracza chwałę aniołów i świętych Pańskich w niebie”¹.

¹ K. KOWALSKI, *List pasterski w sprawie uroczystej koronacji figury Matki Boskiej Lipskiej w Lubawie 2 lipca 1969 r.*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 8.

Jest też zwieńczeniem najświętszych pragnień i podziękowań wierzących wobec Matki Bożej wyrażonym w zewnętrznym znaku nałożenia koron. Z drugiej zaś strony, zapoznając się z życiem i nauczaniem Prymasa Tysiąclecia – dziś już sługi Bożego – człowieka wielkiej pobożności maryjnej, nie można pominąć spojrzenia na Lipy koło Lubawy, do których On sam pielgrzymował. W przekonaniu tym utwierdzają mnie słowa, które sam kardynał Wyszyński zapisał w swoim dzienniku w notatce z dnia 2 lipca 1969 roku: „W uroczystość Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny ma się odbyć koronacja Figurki Matki Bożej Lipskiej w miejscowości Lipy, parafia Lubawa. Zaprasza Bp K. Kowalski. Wprawdzie wakacje, ale już dwa razy odmawiałem przyjazdu na Pomorze. Należało odłożyć na kilka dni wypoczynek. Moi najbliżsi i doradzali, i odradzali. «Každy ma prawo do wypoczynku» – «ale chwała Matki Najświętszej» – Zwyciężyło to najważniejsze”².

Początki kultu Matki Bożej Lipskiej

Początki kultu figury Madonny z Dzieciątkiem zwanej Lipską Panią sięgają czasów biskupa Chrystiana – pierwszego misyjnego biskupa Prus, mnicha cysterskiego z Łekna k. Wągrowca. Biskup ten, będąc jeszcze zwierzchnikiem misji cysterskiej, zdołał nakłonić wodza zamieszkującego wówczas okolice Lubawy plemienia Sasinów – Surwabunę do przyjęcia chrześcijaństwa. Konsekwencją tego działania była wyprawa do Rzymu w 1216 roku, w której wzięli udział: biskup Chrystian, Surwabuno oraz pruski książę plemienny Warpoda. W Rzymie z rąk papieża Innocentego III Surwabuno i Warpoda przyjęli chrzest, a Chrystian otrzymał sakrę biskupią. Surwabuno oddał się wówczas wraz z całą ziemią lubawską pod opiekę biskupa Chrystiana³. Był to początek chrześcijaństwa na tych terenach. Pierwsze wzmianki o fundamentach kościoła w Lubawie

² S. WYSZYŃSKI, „Pro Memoria” z dziennika Kard. Stefana Wyszyńskiego, Archiwum Kurii Warszawskiej, w: M. Rozmarynowicz, A. Żurek, *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej. Kronika 1969-2016*, Lipy 2016, s. [12].

³ M. WOŹNIAK, *Madonny diecezji toruńskiej*, w: *Koronacja..., dz. cyt.*, s. 30.

sięgają 1233 roku, choć obecny i najstarszy zarazem murowany kościół datowany jest na 1330 rok. Patronami i opiekunami kościoła byli biskupi chełmińscy, którzy przez około 500 lat rezydowali w Lubawie, będąc także świadkami kultu Matki Boskiej z Lip⁴.

W pobliżu Lubawy znajdował się w XIII wieku piękny lipowy gaj, zwany też świętym gajem, w którym pogańscy Prusowie składali ofiary, odbywali uczty i pogańskie igrzyska. Tam nad jednym z drzew lipowych, które rosło nad płynącym w gaju strumykiem, zauważono wielką jasność, a w niej figurę Maryi z Dzieciątkiem na ręku. Chrześcijanie, którzy znaleźli ową figurę, postanowili ją odnieść do kościoła farnego w Lubawie, co też uczynili. W niewyjaśnionych okolicznościach figura zniknęła z kościoła i ponownie została znaleziona w miejscu, z którego została pierwotnie zabrana. Proces ten powtarzał się trzykrotnie⁵. Odczytano wówczas takie zachowanie figury jako znak. Postanowiono zatem, aby wyciąć pogański gaj, a w miejscu znalezienia figury Matki Bożej wybudowano niewielką drewnianą kaplicę, do której zaczęli przybywać pielgrzymi. Kaplica stała się miejscem zamieszkania dla pustelnika, który jednocześnie strzegł figury. Z czasem zaczęto składać w kaplicy wota. Ze względu na ich bezpieczeństwo, jak też bezpieczeństwo figury została ona przeniesiona do kościoła farnego w Lubawie. Jedynie w dniu odpustu przypadającego w święto Nawiedzenia NMP urządzano uroczystą procesję do kapliczki w Lipach, w czasie której pielgrzymi mogli cieszyć się widokiem figury przez cały dzień. Po uroczystościach figurę odnieszono do Lubawy⁶.

Kaplica w Lipach została ufundowana w 1620 roku przez trzy rodzone siostry Mortęskie. Były to: Magdalena – ksieni chełmińskich benedyktynek, której proces beatyfikacyjny na szczęblu diecezjalnym zainaugurowano w kościele św. Jana Chrzciciela i Michała Archanioła w Lubawie dnia 3 lipca 2016 roku; Anna – siostra zakonna w Chełmnie, gdzie

⁴ E. HINZ, *Fara lubawska*, w: *Koronacja...*, dz. cyt., s. 34-35.

⁵ A. FRIDRICH (red.), *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, Kraków 2008, s. 270-272.

⁶ Por. R. SZYMCZAK (red.), *Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Z dawna Polski Tyś królową. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717-1999*, Szymanów 1999, s. 338.

mieści się Dom Prowincjalny Zgromadzenia Sióstr św. Wincentego à Paulo oraz Zofia – żona Samuela Żalińskiego, starosty skarszewskiego, a w późniejszym czasie wojewody malborskiego⁷. Kaplicę murowaną zbudowano w miejscu poprzedniej drewnianej. Uległa ona jednak zniszczeniu w wyniku pożaru, jaki miał miejsce 12 lipca 1861 roku. Dzięki staraniom ówczesnego proboszcza ks. infułata Antoniego Klingenberga i jego następcy ks. prałata Dawida Sartowskiego wzniesiono w Lipach neogotycki kościół Nawiedzenia NMP, który od 1870 roku do dnia dzisiejszego jest miejscem pielgrzymek⁸. Warto wspomnieć, że w 1883 roku w północną ścianę tegoż kościoła wmurowana została tablica z brązu upamiętniająca odsiecz wiedeńską króla Polski Jana III Sobieskiego⁹. Sam wystrój kościoła jest skromny – w ołtarzu głównym widnieje odsłaniany obraz przedstawiający scenę Nawiedzenia św. Elżbiety, za którym znajduje się otoczony wotami obraz Matki Boskiej Lipskiej autorstwa Krystyny Szalewskiej z Torunia¹⁰.

Opis figury Matki Bożej Lipskiej

Renesansowa, drewniana figura Matki Bożej Lipskiej o wysokości trzydziestu centymetrów znajduje się w kościele Nawiedzenia NMP i św. Anny w Lubawie. Autor i czas powstania pierwszej figury nie są znane. Nie wiadomo też, co się stało z pierwszą figurą, obecna jest bowiem darem biskupa chełmińskiego Piotra Kostki, który sprawował urząd w latach 1574-1595. Warto wspomnieć, że obecność cudownej figury w lubawskiej parafii potwierdzona została podczas wizytacji biskupa Teodora Andrzeja Potockiego w 1706 roku, a także w księdze rachunkowej kościoła lipskiego z 1741 roku¹¹. Madonna zwraca swe spojrzenie ku pielgrzymowi, zachęcając go wyrazem swej twarzy do zawierzenia Jej

⁷ Por. A. FRIDRICH (red.), *Historye...*, dz. cyt., s. 272.

⁸ Por. M. ROZMARYNOWICZ, A. ŻUREK, *Sanktuarium...*, dz. cyt., s. [7].

⁹ Por. M. KRZYŻANOWSKA-WITKOWSKA, Ł. WYSZOMIRSKI, *Kościół diecezji toruńskiej. Nasze dziedzictwo*, t. 3, Pelplin [2016], s. 122.

¹⁰ Por. M. ROZMARYNOWICZ, A. ŻUREK, *Sanktuarium...*, dz. cyt. s. [28].

¹¹ Por. tamże, s. [6].

wszystkich spraw. Na prawej ręce trzyma Dzieciątko Jezus, którego twarz widoczna jest z profilu. Figura Madonny, jak i Dzieciątka okryte są złotymi i tłoczonymi ozdobnymi kapami, a na Ich głowach umieszczone są korony. Ponad głowami widnieje gloria złotych promieni, na których zawieszony jest łańcuch podtrzymujący duży półksiężyc o ludzkim profilu, stanowiący podstawę figury¹². Księżyc jest odniesieniem do średniowiecznej idei Madonny Apokaliptycznej, którą ukazuje św. Jan Ewangelista: „Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod jej stopami, a na jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu” (Ap 12,1). Szaty, w które ubrana jest figura Madonny z Dzieciątkiem, wykonane zostały w połowie XIX wieku w Münster – poprzednie sukienki zostały skradzione wraz z innymi kosztownościami w 1848 roku. Obecna suknia została ozdobiona repusowaną dekoracją neorokokową¹³. Figura Lipskiej Pani przechowywana jest w kościele farnym w Lubawie, w kaplicy Jej poświęconej. Umieszczona jest w owalnym obramowaniu, otoczonym girlandą kwiatną i bujnym liściem akantu. Ramę podtrzymują anioły i obłoki, co sprawia, że figura z bogatym jej otoczeniem zdają się unosić w powietrzu nad głowami modlącego się ludu¹⁴.

Odpust lipski

Uroczystości odpustowe ku czci Matki Bożej Lipskiej corocznie odbywają się w dniach 1 i 2 lipca. Rozpoczynają się one *Nieszporami o Najświętszej Maryi Pannie* w kościele farnym w Lubawie, po których wyrusza okazała procesja z figurą Lipskiej Pani pod przewodnictwem biskupa do Lip. Pełne wzruszenia słowa o tej procesji – zdają się one tu być bezcenne – wypowiedział w lubawskiej farze w 1991 roku urodzony w Lubawie poeta ks. Janusz Stanisław Pasierb: „Za chwilę wyruszy stąd, z fary, procesja do Lip i kiedy (...) biskup chełmiński, ksiądz Marian Przykucki dotrze tam i stanie w mitrze i z pastorałem między dwoma drzewami,

¹² Por. R. SZYMCAK (red.), *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 336.

¹³ Por. J. KORCZ, *Miejsca święte w Polsce łaskami słynące*, t. 2, Warszawa 2001, s. 196-197.

¹⁴ Por. M. WOŹNIAK, *Madonny...*, dz. cyt., s. 33.

rosnącymi na środku placu przed sanktuarium (...), będzie to wyglądało tak, jakby prastary herb Lubawy jeszcze raz ożył”¹⁵.

Dawniej, jak wspomina ks. Alfons Gajdus – proboszcz w Rożentalu w latach 1958-1991 – figurę Matki Boskiej Lipskiej podczas procesji noszono w bursie na piersiach. Z polecenia ks. Alfonsa Sylki zbudowano dla figury piękny feretron, w którym umieszczona jest i przenoszona figura Madonny. Feretron w procesji nosili księża, klerycy, strażacy czy siostry miłosierdzia¹⁶. Od kilku lat figurę w procesji noszą mężczyźni z grupy Anonimowych Alkoholików z Lubawy. W Lipach po zakończonej procesji na ołtarzu polowym celebrowana jest suma odpustowa. Stałym punktem uroczystości odpustowych w pierwszym dniu odpustu jest Eucharystia w intencji rolników, koncert ewangelizacyjny, nabożeństwo drogi krzyżowej ze świecami oraz Eucharystia o północy, po której figura Madonny przenoszona jest przez kapłanów do kościoła znajdującego się obok ołtarza polowego w Lipach. Przez całą noc wierni trwają na modlitwie, uczestnicząc w tzw. pochodzie ofiarnym ze świecami¹⁷. Figura pozostaje w Lipach do niesporów następnego dnia, po których wraca do Lubawy w uroczystej procesji. W drugim dniu odpustu w Lipach sprawowana jest Msza Święta o świcie, liturgia pokutna połączona ze spowiedzią, suma odpustowa, Msza Święta w intencji kierowców, po której następują *Nieszpory o Najświętszej Maryi Pannie* i wyrusza uroczysta procesja do Lubawy. Siostra Marta Tryjankowska – przełożona sióstr miłosierdzia w Lubawie w liście z 1962 roku tak pisała o odpuscie lipskim do biskupa chełmińskiego: „Powrót procesji był wspaniały, było bardzo dużo ludzi, wnęki drzwi

¹⁵ J. PASIERB, *Biskupi chełmińscy w Lubawie*, w: *Koronacja...*, dz. cyt., s. 42.

¹⁶ Por. A. GAJDUS, *Wspomnienia rodzinne i kapłańskie*, Pelplin 2006, s. 104.

¹⁷ Pochód ofiarny ze świecami odbywa się przez cały czas trwania uroczystości odpustowych. Ma on miejsce w kościele w Lipach, gdzie w ołtarzu głównym widnieje scena Nawiedzenia NMP. Obraz ten jest odsłaniany – za nim ukryty jest niewielki wizerunek Matki Bożej Lipskiej otoczony kilkoma plakietkami wotywnymi. Podczas pochodu ofiarnego wierni z zapalonymi świecami obchodzą ołtarz w kościele w Lipach, odmawiając w tym czasie różaniec i przyklękając przed wizerunkiem Lipskiej Pani oraz składając ofiary. Podczas nocnego czuwania na ołtarzu znajduje się figura Lipskiej Pani, która ponownie wraca na ołtarz polowy o poranku po odśpiewaniu *Godzinek o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*.

domów mieszkalnych bardzo ładnie podekorowane, za oknami paliły się świece i tak jak kto mógł, czcił i wielbił naszą Matkę Boską Lipską. Niech za to będą dzięki Bogu Wszechmogącemu¹⁸. W czasie trwania odpustu odmawiana jest także modlitwa różańcowa oraz modlitwy za zmarłych. Sanktuarium w Lipach na czas odpustu staje się miejscem modlitwy, skupienia, ale także doświadczenia piękna wspólnoty Kościoła i Boga, przychodzącego na pomoc grzesznikom w osobie Lipskiej Pani. Piękno wyraża miejscowa przyroda, tłumy wiernych przyjmujących Komunię Świętą oraz rozbrzmiewająca w tym miejscu muzyka. Sanktuarium lipskie było miejscem, w którym zainaugurowano podczas uroczystości odpustowych odbywające się w Lubawie Międzynarodowe Letnie Festiwale Muzyczne. Pierwszy z tych festiwali odbył się w Lipach w 2015 roku – miały wówczas miejsce dwa koncerty. Pierwszy w wykonaniu Maryli Kotewicz (organy) i Doroty Grzybek (skrzypce). Drugi w wykonaniu orkiestry smyczkowej z udziałem solistów z Rosji i Niemiec oraz aktorki Magdaleny Zawadzkiej, która wykonała poemat *Pragnienie Pokoju*¹⁹.

Figura Matki Bożej Lipskiej opuszcza kościół parafialny jedynie dwa razy w roku. Pierwszy raz gdy przenoszona jest do Lip z kościoła farnego jedynie na czas odpustu. Drugi raz kiedy wyrusza piesza pielgrzymka z Lubawy na Jasną Górę w dniu 1 sierpnia każdego roku. W kościele parafialnym sprawowana jest wówczas o godzinie 10.00 Eucharystia w intencji pielgrzymów, po której rzesze wiernych odprowadzają pielgrzymujących na skraj miasta. Na czele tej procesji niesiona jest figura Matki Bożej Lipskiej jako przewodniczki w wierze. Po dojściu na ulicę Dworcową w Lubawie, gdzie niegdyś mieścił się dworzec kolejowy, odmawiana jest modlitwa za pielgrzymów, po której kustosz błogosławi zebranych figurą Lipskiej Pani. Pielgrzymi wyruszają stąd dalej na pątniczy szlak, a figura przewożona jest do kościoła parafialnego i umieszczana w kaplicy jej poświęconej. Pięknym zwyczajem było w Lubawie, że w dniu odprowadzenia pielgrzymów procesji towarzyszyła Miejska Orkiestra Dęta – zwyczaj ten od kilku lat niestety zanika.

¹⁸ M. TRYJANKOWSKA, *List siostry Marty Tryjankowskiej do Biskupa Chełmińskiego*, 03.07.1962 r., w: Archiwum Diecezji Pelplińskiej w Pelplinie.

¹⁹ Por. D. GALANCIK, *Służyć z miłością*, „Niedziela. Głos z Torunia” 29 (2015), s. 5.

Kult Matki Bożej Lipskiej

Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce zawierają wzmiankę o tym, że istniało gorące „ludu okolicznego nabożeństwo” do Matki Najświętszej w Lipach²⁰. Stąd też prośba o koronację figury motywowana była starodawnością kultu, jego żywotnością, która przejawiała się w niezmnijającej się liczbie pielgrzymujących na odpust do Lip oraz nadzwyczajnymi łaskami, jakich w ciągu wieków doświadczali mieszkańcy tych ziem²¹. Cenne jest na ten temat świadectwo biskupa chełmińskiego Kazimierza Józefa Kowalskiego, które zawarł w liście pasterskim w sprawie nałożenia koron na figurę Matki Boskiej Lipskiej. Biskup zaświadcza: „Obecne czasy wzmagają w sercach okolicznej ludności ufność względem Matki Boskiej Lipskiej. W latach minionej okupacji przeszkadzał temu szalejący terror, lecz i wtedy nie przestano czci, z nadzieją, że Bogurodzica wyjedna upragnioną wolność. Dziś synowie i córki Lubawskiej Krainy wzywają Maryję w codziennych, licznych swoich potrzebach. Nie mogąc przybyć do Niej z pielgrzymką, przychodzą prywatnie, aby corocznie dać wyraz swojej miłości i czci, jaką w swojej Pani pokładają”²². Mieszkańcy Lubawy i okolic mówią o Matce Boskiej: „Nasza Lipska Pani”, a ja nazywam Ją Matką, która w płaszczu lipami utkanym nieustannie biegnie z Lip na ratunek grzesznikowi.

Niestety, mimo żywego kultu Lipskiej Pani, poza kilkoma tekstami pieśni ku Jej czci oraz plaketkami wotywnymi – niemymi świadkami matczynej opieki nad ludem ziemi lubawskiej, nie istnieje spis cudów za Jej przyczyną. Podczas przygotowań do koronacji figury Matki Boskiej Lipskiej sporządzono jedynie opisy zeznań świadczących o cudowności figury. Jednym z nich jest opis wydarzenia z 1945 roku. Potwierdza on, że do kaplicy Mortęskich, w której przechowywana jest cudowna figura, wpadł i eksplodował artyleryjski pocisk, który uszkodził jedynie witraże. Pozostałości tego pocisku do dnia dzisiejszego znajdują się w kaplicy Matki Boskiej. Wydarzenie to przez ogół parafian zostało uznane

²⁰ Por. A. FRIDRICH (red.), *Historie...*, dz. cyt., s. 272.

²¹ Por. J. KORCZ, *Miejsca...*, dz. cyt., s. 197.

²² K. KOWALSKI, *List...*, dz. cyt., s. 6.

za cud²³. Fakt ten potwierdza zapis w kronice szpitalnej: „W czasie walki pocisk uszkodził figurę Niepokalanej stojącą w ogrodzie oraz dach kostnicy. Również został przez pocisk zniszczony dach kaplicy Matki Boskiej Lipskiej przy Farze. Cudowną figurkę Matki Boskiej zasypaną gruzami p. Helena Ostopowicz z pomocą wysłanych ludzi wydobyła i przyniosła do nas, więc przez kilka miesięcy gościła Cudowna Matka Boska Lipska w mieszkaniu Sióstr, co dodawało nam jeszcze więcej ufności w Jej macierzyńską opiekę”²⁴.

Liczne wota

O kulcie Matki Bożej Lipskiej świadczą liczne tabliczki wotywne, z których najstarsza jest datowana na 1593 rok²⁵. Zachowane wota znajdują się w muzeum parafialnym w Lubawie oraz w kościołach: farnym w Lubawie, w kaplicy Matki Bożej Lipskiej i w kościele w Lipach. Mówiąc o wotach za łaski otrzymane przez pośrednictwo Lipskiej Pani, musimy sięgnąć do dość obszernego, ale bardzo cennego ich opisu zawartego w *Historyach cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*. Czytamy tam: „Wota srebrne w kształcie nóg, rąk, oczu, świadczą, jakich łask wierni czciciele Maryi w Lipach doznawali; najbardziej jednak rozszerzyło się zaufanie w sercach okolicznego ludu do Najśw. Panny Lipskiej w potrzebach ogółu, w czasie posuchy lub deszczów ulewnych. Ilekroć w Lubawie lub okolicy powstawało morowe powietrze, ilekroć głód zagrażał, słota lub posucha panowała, zbierał się lud wierny we farnym kościele lubawskim, skąd w pobożnej procesji zanoszono świętą figurę Matki Niepokalanej do kościółka w Lipach i tam wypraszano uwolnienie od grożącego niebezpieczeństwa. (...) Opiece Matki N. zawdzięczają też obywatele Lubawy dwukrotnie ocalenie miasta od nieprzyjacielskie-

²³ Por. K. RYNKOWSKI, *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej w Lipach k. Lubawy*, Pelplin 2000, s. 91.

²⁴ *Kronika Szpitala św. Jerzego w Lubawie*, w: Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Lubawie, s. 30.

²⁵ Szczegółowy spis zabytków w tym tabliczek wotywnych znajdujących się w kościele św. Anny w Lubawie zawarty jest w: J. WENTA, J. WRONIEWSKI, *Lubawa i okolice*, Toruń 1995.

go napadu Szwedów²⁶. Miejskie wota upamiętniają również patronat Matki Boskiej Lipskiej nad Lubawą w latach zarazy, z którą miasto zmagало się w latach 1708-1710, doświadczając równocześnie niepokoju wojny północnej (1700-1721)²⁷.

Koronacja figury Matki Boskiej Lipskiej w 1969 roku była niejako zwieńczeniem tych darów, które wierni przez wieki Jej składali. Mówił o tym w czasie homilii kardynał Wyszyński: „Dzieło dziś dokonane jest wyrazem zbiorowej wdzięczności za łaski, nie wszystkie może ujawnione, ale licznie udzielane Wam, waszym ojcom i dziadom – całej Ziemi Lubawskiej, wszczepionej w nadprzyrodzony organizm Świętego Kościoła Diecezjalnego Chełmińskiego²⁸”.

Koronacja figury Lipskiej Pani

Ze względu na żywą, zawsze serdeczną i nieustanną miłość wiernych do Lipskiej Pani podjęto starania o uzyskanie zgody na papieską koronację. Dokonał jej prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński wraz z biskupem Kazimierzem Kowalskim, biskupem pomocniczym chełmińskim Bernardem Czaplńskim w asyście kilkunastu biskupów oraz przy udziale dwudziestu tysięcy wiernych. Koronacja odbyła się 2 lipca 1969 roku²⁹. Z notatek kardynała Wyszyńskiego wiemy, że wśród osobistości, które nie przybyły do Lubawy na uroczystości koronacyjne, był kardynał Karol Wojtyła, który chorował w tym czasie, oraz arcybiskup Antoni Baraniak. Przybyło do Lubawy wówczas siedemnastu biskupów głównie z metropolii gnieźnieńskiej i jej sąsiednich. Prymas Polski z nazwiska wymienia biskupów: Kazimierza Kowalskiego, Bernarda Czaplńskiego, Franciszka Jopa z Opola, biskupa Dąbrowskiego oraz wspomina o obecności obydwóch sufraganów z Gniezna³⁰.

²⁶ A. FRIDRICH (red.), *Historie...*, dz. cyt., s. 274-275.

²⁷ Por. M. ROZMARYNOWICZ, A. ŻUREK, *Sanktuarium...*, dz. cyt., s. [7].

²⁸ S. WYSZYŃSKI, *Maryja – pomocnica Chrystusa, Kościoła i Ludu Bożego. Słowo Prymasa Polski Stefana Kardynała Wyszyńskiego podczas koronacji obrazu Matki Bożej. Lubawa 2 lipca 1969 roku*, w: *Koronacja...*, dz. cyt., s. 6.

²⁹ Por. R. SZYMCAK (red.), *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 338.

³⁰ Por. S. WYSZYŃSKI, „*Pro Memoria*”..., dz. cyt., s. [12].

Koronację poprzedziła prośba ówczesnego proboszcza lubawskiego ks. Alfonsa Sylki do Stolicy Apostolskiej oraz list pasterski biskupa chełmińskiego Kazimierza Józefa Kowalskiego. Papież Paweł VI, odpowiadając na prośbę ukoronowania figury Matki Boskiej Lipskiej w piśmie datowanym na dzień 19 stycznia 1969 roku, pisał do biskupa chełmińskiego: „Z radością stwierdzamy, że od najdawniejszych czasów w Lipach niedaleko Lubawy, w Waszej diecezji, oddawana jest jej cześć (...) mając na uwadze Twoje i Twoich wiernych życzenie i prośby (...) zgadzamy się, by ukoronować głowę Najświętszej Dziewicy Maryi złotym, zdobionym diamentem i tym samym zadowolić proszących (...) postanawiamy i przyznajemy władzę naszą wspomnianą figurę świętej Bogurodzicy podczas uroczystego obrzędu kosztowną złotą koroną uwiecznić”³¹. Sam przebieg uroczystości bardzo precyzyjnie i obszernie zarazem opisuje Prymas Polski. Píše on: „O godz. 10.45 wyruszyliśmy do miejscowości Lipy, gdzie wśród pól stoi kościół, otoczony pięknymi drzewami. Tu przygotowano uroczystość koronacyjną, na miejscu dorocznych odpustów. (...) Ludzi zebrało się ponad 15 tysięcy. Witano nas «po pomorsku», spokojnie, godnie, w milczeniu, chociaż bardzo życzliwie. – Lud tu zgoła odmienny, zasiedziały, chociaż nie brak i przybyszów. (...) Koronacja odbyła się na rozległej estradzie, zbudowanej przed bramą wejściową. Skromnie – ale solidnie. Wokół zgromadzili się pielgrzymi. Powitał nas Bp K. Kowalski. (...) Koronacji dokonałem wspólnie z Bpem K. Kowalskim i Bpem Czaplińskim. Po czym była sprawowana przez Bpa Kowalskiego celebra pontyfikalna. W czasie Mszy św. wygłosiłem słowo Boże o nawiedzającej nas «Pomocnicy Bożej» w dziele zbawienia. Zaczęłem popularyzować ideę pomocnictwa, chociaż wiatr dość przeszkadzał, szarpiąc potężnym baldachimem, rozpostartym nad ołtarzem, jednak na czas słowa Bożego ucichł. Naokoło padały deszcze, jednak w Lipach padało zaledwie kilka kropelek. (...) Duchowieństwo dekanatu i Bp Kowalski ze swoimi Sufraganami odnowili akt oddania Matce Kościoła. Po czym – *Te Deum*, błogosławieństwo i odprowadzenie procesjonalne Figurki do ołtarza przy kościele. (...) Odśpiewaliśmy

³¹ PAWEŁ VI, *List Pawła VI do Biskupa Chełmińskiego Kazimierza Kowalskiego z dnia 19 stycznia 1969 roku*, w: M. Rozmarynowicz, A. Żurek, *Sanktuarium...*, dz. cyt., s. [8].

wspólnie *Magnificat* – i poczęliśmy wycofywać się przez bramę ku autom. Dopiero teraz, na drodze spotkaliśmy potężną falę ludzką, wracająca pieszo do miasta. (...) Wracaliśmy do domu – mijając po drodze setki pojazdów konnych, którymi ludzie wracali do siebie”³².

Trudności związane z koronacją Lipskiej Pani

Uroczystości koronacyjne figury Madonny z Dzieciątkiem w Lipach koło Lubawy, choć były pięknym wydarzeniem, nie były pozbawione jednak trudności, z jakimi ze strony ówczesnych władz trzeba było się zmierzyć. Wspomina to sam Prymas Polski, jak i wierni. Kardynał w zapiskach z dnia koronacji zanotował: „Wyjechałem z Ks. Prał. Padaczem do Lubawy, przez Mławę, Działdowo, Lidzbark Pom. Stanęliśmy na miejscu o godz. 10:30. Nikt nam w drodze nie przeszkadzał. Ale już od Działdowa zamarł ruch na szlaku do Lubawy. Żaden autobus, niemal brak aut. Dopiero w Lubawie dowiedzieliśmy się o rozpuszczanych pogłoskach, że stanie się coś niedobrego. Do miasta nie wpuszczano żadnych aut ani pojazdów konnych”³³. I dodaje Prymas nieco dalej, relacjonując przebieg uroczystości: „Przerwano nam również dopływ energii elektrycznej, wskutek czego «wysiadły» głośniki. Ale na chwilę, gdyż Pomorzanie są przezorni – mieli agregator zapasowy”³⁴. Wśród pozostałych trudności należy wymienić: trzykrotne przesłuchiwanie ks. Alfonsa Sylki – proboszcza, zatrzymanie w areszcie p. Leszczyńskiego podłączającego instalację elektryczną i pomagającego przy nagłaśnianiu uroczystości w Lipach, zakaz wydany w połowie czerwca przez władze lokalne odnośnie do udzielania urlopów wypoczynkowych przed dniem 3 lipca czy wreszcie zorganizowanie pod koniec czerwca 1969 roku wyjazdu dla najlepszych uczniów i harcerzy na obóz harcerski do Mongolii³⁵. Trudności, jakie musieli pokonać na przestrzeni czasów wierni w kontekście kultu Matki Boskiej Lipskiej, potwierdzają jedynie ich wiarę oraz autentyczność opieki Pani z Lip.

³² S. WYSZYŃSKI, „*Pro Memoria*”..., dz. cyt., s. [12-13].

³³ Tamże, s. [12].

³⁴ Tamże, s. [13].

³⁵ Por. R. GRASZKIEWICZ (opr.), *25 lat temu... Wspomnienia z koronacji*, w: *Koronacja...*, dz. cyt., s. 19-20.

Jubileusz koronacji

Uroczystości jubileuszowe z okazji 50. rocznicy koronacji figury Matki Boskiej Lipskiej będą miały charakter dwudniowy. Przypadają na dni lipskiego odpustu, a więc na 1 i 2 lipca. Trzeci dzień odpustu tzw. dzień chorych przypada zawsze na 3 lipca. Sprawowana jest wówczas w lubawskiej farze Eucharystia z udzieleniem sakramentu namaszczenia chorych. Kościół wypełniają chorzy i sprawujący nad nimi opiekę, którzy Lipskiej Pani zawierają siebie i swoje cierpienie. Uroczystościom jubileuszowym w Lipach będzie przewodniczył prymas Polski abp Wojciech Polak.

Pielgrzymi lipskiego sanktuarium

Z informacji zawartych w *Kronice Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej 1969-2016* wiemy, że od czasu koronacji figury Matki Bożej Lipskiej w 1969 roku pielgrzymowali do Niej na uroczystości odpustowe:

- a) kardynałowie
 - kard. Stefan Wyszyński (1969),
 - kard. Józef Glemp (1994) z okazji 25-lecia koronacji,
 - kard. Kazimierz Nycz (2016) z okazji 800-lecia chrztu ziemi lubawskiej;
- b) metropolici
 - gdański: abp Tadeusz Gocłowski (1993, 2009),
 - szczecińsko-kamieński: abp Marian Przykucki (1994, 1999),
 - warmiński: abp Edmund Piszcz (1994, 1996, 2001, 2011),
 - gnieźnieński: abp Henryk Muszyński (2009);
- c) biskupi diecezjalni
 - biskupi chełmińscy: bp Kazimierz Józef Kowalski (1969),
bp Marian Przykucki (1986, 1989, 1991),
 - biskupi toruńscy: pierwszy biskup diecezji toruńskiej
bp Andrzej Suski (1992-2018 z wyjątkiem 2011),
bp Wiesław Śmigiel (2018),
 - biskupi pelplińscy: pierwszy biskup pelpliński – bp Jan Bernard Szłaga (1992),

- biskupi elbląscy: pierwszy biskup diecezji elbląskiej - bp Andrzej Śliwiński (1994),
- biskupi włocławscy: bp Wiesław Alojzy Mering (2003, 2008, 2013);
- d) biskupi pomocniczy
 - biskupi chełmińscy: bp Bernard Czapliński (1969), bp Jan Bernard Szlaga (1990),
 - biskupi toruńscy: bp Jan Chrapek (1997), bp Józef Szamocki (2000, 2002, 2004, 2005, 2007, 2010-2012, 2014-2017),
 - biskupi pelplińscy: bp Andrzej Śliwiński (1988), bp Piotr Krupa (1994);
- e) inni dostojnicy kościelni
 - protonotariusz apostolski – kustosz sanktuarium Matki Boskiej Łaskawej w Grudziądzu ks. Tadeusz Nowicki (2006),
 - wiceprzeor Jasnej Góry: o. Jan Pach (1995)³⁶;
- f) duchowieństwo
 - kapłani diecezjalni i zakonni z terenu diecezji toruńskiej (wcześniej chełmińskiej) i spoza niej,
 - kapłani pochodzący z Lubawy oraz pełniący w Lubawie we wcześniejszych latach posługę duszpasterską;
- g) siostry zakonne
 - siostry zakonne pochodzące z ziemi lubawskiej,
 - siostry miłosierdzia posługujące w Lubawie – z zapisów *Kroniki szpitala św. Jerzego w Lubawie*: „Odpust parafialny w Lipach z uroczystą procesją z Lubawy. Na feretronie niesiona Cudowna Matka Lipska. (...) Dużo pracy w uroczystą oprawę oraz prace związane z tą uroczystością podjęły nasze Siostry. Przyjechała też autokarem pielgrzymka ze Środy wraz z tamtejszym Księdzem proboszczem i Siostrą Obremską, długoletnią pracownicą w naszym domu”³⁷.
- h) Lud Boży.

³⁶ Por. M. ROZMARYNOWICZ, A. ŻUREK, *Sanktuarium...*, dz. cyt., s. [10-54].

³⁷ *Kronika Szpitala św. Jerzego w Lubawie*, dz. cyt., s. 110-111.

Wśród pielgrzymów przybywających na lipski odpust są rodowici mieszkańcy Lubawy mieszkający w kraju, jak i poza jego granicami, mieszkańcy dekanatu lubawskiego, pielgrzymi indywidualni oraz zorganizowane pielgrzymki. Wśród systematycznie przybywających i zorganizowanych grup należy wymienić pielgrzymki z: Iławy³⁸, Ostródy, Działdowa, Rybna, Grodziczna, Rumiana, Hartowca, Zwiniarza, Koszelew, Nowego Miasta Lubawskiego, Samplawy, Złotowa i Rożentala. Warto w tym miejscu przytoczyć dosłowny opis uroczystości odpustowych zawarty w *Historyach cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*: „Największa uroczystość w Lipach przypada na drugiego lipca, w dzień Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. Pobożnych pielgrzymów przybywa wówczas około pięć tysięcy. W wigilię tej uroczystości, udają się wszyscy do fary po południu; kapłan zdejmuje wówczas figurkę z ołtarza i pod baldachimem ją niesie w procesyi, zwyczajnie tak licznej, że gdy pierwsi uczestnicy procesyi już doszli do kościoła w Lipach, to ostatni zaledwie z Lubawy wychodzą; a przecież Lipy od Lubawy blisko kilometr są oddalone”³⁹.

Patronat Matki Boskiej Lipskiej

Matce Boskiej Lipskiej przypisuje się wieloraki patronat. Jest patronką ekologów, ale też rolników – uczy szacunku i miłości do przyrody. W 1969 roku biskup Kazimierz Kowalski wskazywał, że „szczególnymi czcicielami Maryi są rolnicy, ponieważ spodziewają się, że ich wysłucha, wypraszając potrzebne deszcze wiosną i jesienią dla zroszenia ziemi. Oczekują od Niej ochrony przeciw niepogodzie i gradom, a zwłaszcza dobrych plonów. Jest więc Matka Boska Lipska Patronką rolników, którzy swoim zaufaniem tym mianem Ją nazwali”⁴⁰. Warto też oddać w tym miejscu

³⁸ Na uroczystości odpustowe pielgrzymują wierni ze wszystkich iławskich parafii. Wśród pielgrzymów jest też grupa więźniów osadzonych w Zakładzie Karnym w Iławie. Por. *Tradycyjna pielgrzymka do Lip*, <https://oblaci.pl/2018/07/06/tradycyjna-pielgrzymka-do-lip/> (odczyt z dn. 17.02.2019 r.).

³⁹ A. FRIDRICH (red.), *Historye...*, dz. cyt., s. 275.

⁴⁰ K. KOWALSKI, *List...*, dz. cyt., s. 6.

głos człowiekowi, który wychował się w cieniu lipskiego sanktuarium. Ksiądz Zygmunt Gutowski pochodzący z oddalonej o 7 km od Lubawy wsi Rożental tak charakteryzuje Lipską Panią: „Matka Boska Lipska kocha ciszę, pachnące zioła, cierniste krzewy i czyste strumienie. Przypomina naszym czasom, że przyroda jest arcydziełem Ducha Świętego, że jesteśmy jej częścią. Nie ma życia bez zielonego gaju, falującego zbożem szerokiego pola, bez świeżego powietrza, bez śpiewających ptaków”⁴¹. Mając tego świadomość, każdego roku podczas odpustu rolnicy gromadzą się na dziękczynnej Eucharystii przy figurze Lipskiej Pani. Sanktuarium w Lipach bywa też miejscem, w którym odbywają się diecezjalne uroczystości dziękczynienia Panu Bogu za plony, tzw. dożynki.

Madonna z Lip jest patronką życia poczętego, ale także opiekunką dzieci. Spotkanie Maryi i św. Elżbiety w tajemnicy nawiedzenia to spotkanie dwóch Matek, które noszą pod swym sercem życie – dar Boga, ale także spotkanie Jezusa i św. Jana Chrzciciela w matczym łonie. Podczas odpustów lipskich rodzice dokonywali publicznego zawierzenia swoich dzieci opiece Maryi. Z zawierzenia tego wynikało zobowiązanie do tego, aby dzieci przez określony czas przybywały do Lip oraz by w czasie odpustu wspólnie z innymi dziećmi odnawiały ślub ofiarowania Matce Boskiej Lipskiej. Dzieci otrzymywały wówczas pamiątkowe obrazki z wizerunkiem Lipskiej Pani, książeczki bądź druki z modlitwami do codziennego odmawiania⁴². Każdego roku po sumie odpustowej biskup przewodniczący liturgii dokonuje obrzędu błogosławieństwa dzieci i matek w stanie błogosławionym. Pięknym zwyczajem lipskiego sanktuarium jest gromadzenie się przed figurą Matki Boskiej Lipskiej rodziców z dziećmi na wspólnej modlitwie.

Lipska Pani jest patronką ludzi służących. Taką myśl wyraził kardynał Wyszyński podczas koronacji Jej figury w Lipach. Mówił wówczas: „I wasza Lubawa, i ta miejscowość – Lipy, cała Ziemia Lubawska i wszyscy, którzy wokół mieszkają, tyle razy doznawaliście służby Maryi. Ona budziła wasze sumienia. Ona mówiła Wam: Jest Syn mój, Zbawiciel świata.

⁴¹ Z. GUTOWSKI, *Wielka przeszłość i przyszłość kultu Matki Boskiej Lipskiej*, w: *Koronacja...*, dz. cyt., s. 29.

⁴² Por. K. RYŃKOWSKI, *Sanktuarium...*, dz. cyt., s. 81.

Patrzcie, niosę Go na swoich ramionach. Daję Go Wam, weźcie Go. Jak oddałam na Krzyż z woli Ojca, tak dziś wam Go oddaję. Bierzcie mojego Syna, który przyjął postać Sługi z moich dłoni – Służebnicy Pańskiej, Pomocnicy Bożej. (...) Pozostała więc w Kościele Chrystusa, trwa i służy Ludowi Bożemu. Służy na każdym miejscu, służy i tutaj⁴³. Lubawiacy odczytywali ten zamysł na przestrzeni wieków, jako ich podstawowy obowiązek wobec Kościoła i Ojczyzny. Ksiądz Zygmunt Gutowski zauważa, że sanktuarium lipskie od najdawniejszych czasów związało się z polskością i jej służyło. W Lipach zawsze rozbrzmiewała polska mowa, w języku ojczystym modlono się i śpiewano, głoszone homilie i kazania z patriotycznymi akcentami, po polsku wreszcie spowiadano. Było to przyczyną nienawiści do tego miejsca ze strony zaborców⁴⁴. Przykładem tego jest między innymi zachowanie Sowietów podczas ostatniej wojny. Uczynili sobie oni wówczas z kościoła w Lipach stajnię dla swoich koni⁴⁵.

Niezmienną na przestrzeni wieków pozostaje na lubawskiej ziemi wiara, że Lipska Pani jest obecna wśród tego ludu, niesie mu pomoc w różnych potrzebach i chroni przed niebezpieczeństwami. Pierwotnie była dla Prusów obroną przed nawrotem pogaństwa i pocieszała w krzyżackim uciemieniu. Później przyczyniła się do spolszczenia niemieckich osadników na lubawskiej ziemi, podczas reformacji chroniła lud przed pokusami nowinek wiary, w czasach zaboru pruskiego uchroniła mieszkańców przed germanizacją⁴⁶. Znamienne są słowa, jakie wybrzmiały z ust Prymasa Polski w dniu koronacji Matki Boskiej Lipskiej: „Patrzcie, jak ona jest przedziwnie wszędzie obecna. Gdy zastanawiacie się, dlaczego właśnie tutaj, w tej miejscowości tak skromnej, obrała sobie miejsce dla służenia, to pamiętajcie, Dzieci Boże, iż ani Betlejem, ani Nazaret – wspólnie nie było. Nie w Jeruzalem służyła Maryja, tylko w podłym mieście Nazaret. I nadal z upodobaniem wybiera miejsca opuszczone, pustkowie, niemal śmietniki, dzikie góry. (...) Bo i tam są ludzie – dzieci Boże”⁴⁷.

⁴³ S. WYSZYŃSKI, *Maryja...*, dz. cyt., s. 15-16.

⁴⁴ Por. Z. GUTOWSKI, *Patronka Ziemi Lubawskiej*, „Pielgrzym” 13 (1991), s. 9.

⁴⁵ Por. TENŻE, *Wielka...*, dz. cyt., s. 27.

⁴⁶ Por. tamże, s. 28.

⁴⁷ S. WYSZYŃSKI, *Maryja...*, dz. cyt., s. 15.

Zakończenie

Opisując kult Matki Boskiej Lipskiej, Z. Gutowski zwraca uwagę na jego podwójną cechę: jest on równocześnie mały i wielki. Mały pod względem geograficznym – Lubawa jako miasto liczy obecnie ponad dziesięć tysięcy mieszkańców, a oddalone od niej o dwa kilometry Lipy nie są umieszczone na żadnej mapie. Sanktuarium Lipskiej Pani mieści się pośród pól uprawnych i starych lipowych drzew, choć na dzień dzisiejszy są już dookoła zabudowania, których nie było tutaj wcześniej. Kult Pani z Lip jest też mały pod względem swojego przedmiotu, którym jest niewielka figurka z lipowego drzewa. Wielkość tegoż kultu odnosi się do jego przeszłości sięgającej XIII wieku i nieogarnionej przyszłości⁴⁸. Same zaś odpusty lipskie stanowią znamienitą szkołę katolickiego życia, wprowadzając pielgrzymów w życie sakramentalno-modlitewne oraz wychowują w duchu Ewangelii⁴⁹.

Wyjątkowość spotkania, jakie dokonuje się między Matką Bożą a człowiekiem w sanktuarium najtrafniej wyraził kardynał Józef Glemp właśnie w Lubawie pośród lipowych drzew, w których upodobała sobie miejsce Lipska Pani. Kardynał stwierdził: „Rzecz charakterystyczna, że każde sanktuarium jest wybierane przez Maryję, nie przez ludzi. I sposoby, w jakie Maryja dokonuje wyboru, są niezwykle i różnorodne. I nie powtarzają się”⁵⁰. Dzięki temu Jej kult jest piękny i stale aktualny.

Jubileuszowe spojrzenie na figurę Matki Bożej z Lip koło Lubawy nasuwa postulaty, warte zrealizowania w przyszłości. Słusznym byłoby podjęcie pracy badawczej w celu monograficznego opracowania historii figury i kultu Matki Boskiej Lipskiej. Warto również ze względu na piękno tu-tejszej przyrody i miejsca kultu zorganizować plener malarski na terenie sanktuarium oraz opracowanie modlitewnika z uwzględnieniem nabożeństwa do Madonny z Lip. Cennym wydaje się też zorganizowanie konkursu literackiego o tematyce maryjnej z uwzględnieniem motywu Lip.

⁴⁸ Por. Z. GUTOWSKI, *Wielka...*, dz. cyt., s. 28.

⁴⁹ Por. M. MRÓZ, W. ROZYNKOWSKI (red.), *Sanktuaria maryjne diecezji toruńskiej*, Toruń 2003, s. 83.

⁵⁰ J. GLEMP, *Homilia z okazji 25-lecia koronacji figury Matki Boskiej Lipskiej w Lubawie*, w: S. Pestka, *U Matki Boskiej Lipskiej*, „Pielgrzym” 15 (1994), s. 3.

Piękno Lipskiej Pani oraz historia Jej świętej obecności i oddziaływania na miejscową ludność oraz pielgrzymów stanowi wielką paletę możliwości, które należy w moim odczuciu ocalić i utrwalić, jako znak wiary dla przyszłych pokoleń.

Bibliografia

- Fridrich A. (red.), *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, Kraków 2008.
- Gajdus A., *Wspomnienia rodzinne i kapłańskie*, Pelplin 2006.
- Galanciak D., *Służyć z miłością*, „Niedziela. Głos z Torunia” 29 (2015), s. 5.
- Glemp J., *Homilia z okazji 25-lecia koronacji figury Matki Boskiej Lipskiej w Lubawie*, w: S. Pestka, *U Matki Boskiej Lipskiej*, „Pielgrzym” 15 (1994), s. 3.
- Graszkiewicz R. (opr.), *25 lat temu... Wspomnienia z koronacji*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 18-20.
- Gutowski Z., *Patronka Ziemi Lubawskiej*, „Pielgrzym” 13 (1991), s. 8-9.
- Gutowski Z., *Wielka przeszłość i przyszłość kultu Matki Boskiej Lipskiej*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 26-29.
- Hinz E., *Fara lubawska*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 34-37.
- Korcz J., *Miejsca święte w Polsce łaskami słynące*, t. 2, Warszawa 2001.
- Kowalski K., *List pasterski w sprawie uroczystej koronacji figury Matki Boskiej Lipskiej w Lubawie 2 lipca 1969 r.*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 4-8.
- Kronika Szpitala św. Jerzego w Lubawie*, w: *Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Lubawie*.
- Krzyżanowska-Witkowska M., Wyszomirski Ł., *Kościół diecezji toruńskiej. Nasze dziedzictwo*, t. 3, Pelplin 2016.
- Mról M., Rozynekowski W. (red.), *Sanktuaria maryjne diecezji toruńskiej*, Toruń 2003.

- Paweł VI, *List Pawła VI do Biskupa Chełmińskiego Kazimierza Kowalskiego z dnia 19 stycznia 1969 roku*, w: M. Rozmarynowicz, A. Żurek, *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej. Kronika 1969-2016*, Lipy 2016, s. [8].
- Pasierb J., *Biskupi chełmińscy w Lubawie*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 38-42.
- Rozmarynowicz M., Żurek A., *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej. Kronika 1969-2016*, Lipy 2016.
- Rynkowski K., *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej w Lipach k. Lubawy*, Pelplin 2000.
- Szymczak R. (red.), *Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Z dawna Polski Tyś Królową. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717-1999*, Szymanów 1999.
- Tradycyjna pielgrzymka do Lip*, <https://oblaci.pl/2018/07/06/tradycyjna-pielgrzymka-do-lip/> (odczyt z dn. 17.02.2019 r.).
- Tryjankowska M., *List siostry Marty Tryjankowskiej do Biskupa Chełmińskiego*, 03.07.1962 r., w: Archiwum Diecezji Pelplińskiej w Pelplinie.
- Wenta J., Wroniewski J., *Lubawa i okolice*, Toruń 1995.
- Woźniak M., *Madonny diecezji toruńskiej*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 30-33.
- Wyszyński S., *Maryja – pomocnica Chrystusa, Kościoła i Ludu Bożego. Słowo Prymasa Polski Stefana Kardynała Wyszyńskiego podczas koronacji obrazu Matki Bożej. Lubawa 2 lipca 1969 roku*, w: *Koronacja figury Maryi i Dzieciątka Jezus z Lip k/Lubawy, 2 lipca 1969-1994: 25-lecie*, Pelplin 1994, s. 9-17.
- Wyszyński S., „Pro Memoria” z dziennika Kard. Stefana Wyszyńskiego, Archiwum Kurii Warszawskiej, w: M. Rozmarynowicz, A. Żurek, *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej. Kronika 1969-2016*, Lipy 2016, s. [12-13].

Ks. Dawid Galanciak – doktor nauk teologicznych, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, kapłan diecezji toruńskiej – wikariusz parafii św. Anny w Lubawie, katecheta w Zespole Szkół im. Władysława Broniewskiego w Lubawie. Dziedziny zainteresowań: katechetyka, metodyka nauczania.